

mezi „komunální strany“ (P. Jüptner. „Local Lists in the Czech Republic.“ Pp. 21–38 in M. Reiser, E. Holtmann (eds.). *Farewell to the Party Model? Independent Local Lists in East and West European Countries*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften 2008), tj. spíše „nestrany“ (při použití terminologie autorů), podobně jako hnutí ANO 2011, které se deklarovalo jako nepolitické, vyjádřilo preferenci spolupracovat primárně s dalšími lokálními seskupeními a systematicky podobné subjekty podporovalo tam, kde samo vlastní kandidáty nepostavilo. Nebyl ostatně i obrovský úspěch různých lokálních hnutí i ve větších městech v podstatě „živen“ politickým marketingem Andreje Babiše, postaveným na boji proti „starým“ či chceme-li klasickým stranám? Do budoucna by v rámci navazujícího výzkumu bylo možné (i s ohledem na další pilíře a kapitoly předložené monografie) vytvořit souhrnné číselníky pro regionální nebo lokální strany – ve svém úhrnu by pak pohled na komunální stranický systém mohl být postaven do jiného světla. To již však patří spíše do diskuse o nových cílech české komunální politiky.

Celkově představuje monografie Stanislava Balíka, Petra Gongaly a Kamila Gregora významný počín s ohledem na vývoj metodologie i původní výzkum komunálních voleb a politických reprezentantů obcí. Dílčí závěry by bezpochyby bylo možné publikovat hned v několika článcích ve významných odborných časopisech. Zároveň autoři z akademického prostředí odvedli práci, kterou například v rakouských nebo německých spolkových zemích běžně zajišťují statistické či specializované zemské úřady – díky propojení s organizačním zajištěním voleb mají zároveň menší bariéry při sběru dat a mohou ovlivnit jejich mechanismy – zcela běžně se tak sledují tzv. starostovské bonusy či podíly voličů využívajících preferenční hlasování (mj. N. Kersting. *Die Zukunft der lokalen Demokratie. Modernisierungs- und Reformmodelle*. Frankfurt: Campus Verlag 2004). Monogra-

fie by tedy mohla představovat další apel či upozornění na možnost dílčích revizí nejen volebního systému (autoři citují zejména Tomáše Lebedu), ale i číselníků a metodik ČSÚ. V této souvislosti můžeme zmínit například paniku, která vznikla ve volebním studiu České televize po komunálních volbách 2014, když do studia „proudila“ na první pohled zvláštní data. Problém byl nakonec v průběhu vysílání vysvětlen tak, že ČSÚ na rozdíl od všech minulých voleb zveřejňoval průběžné výsledky pouze za obce, kde byly sečteny všechny volební okrsky. Význam monografie *Dvacet let komunálních voleb v ČR* tak je nutné ocenit i s ohledem na to, že se autoři zdatně vyrovnali s problematikou nejkomplikovanějších voleb v České republice, s jejichž legislativním nastavením a vyhodnocením může mít problémy i ústřední státní správa a její specializované úřady.

Petr Jüptner

Ulrich Beck: Německá Evropa. Nové mocenské krajiny ve znamení krize
Praha, FILOSOFIA 2015, 100 s.

V minulém roce byla ediční řada *Filosofie a sociální vědy*, která se zaměřuje na kriticky orientované transdisciplinární zkoumání pohybující se na širším poli sociálních věd, doplněna již o 53. svazek. V kvalitním překladu Aleny Bakešové máme možnost nahlédnout do esejistického stylu (v minulém roce zesnulého) Ulricha Becka (viz SČ/CSR 1/2015), který ve svém díle *Německá Evropa. Nové mocenské krajiny ve znamení krize* rozpracovává analýzy nejen německé politiky, dosazené na pomyslný trůn Evropy, nabízí výklad nového rozvrstvení evropské moci, ale rovněž předkládá pozitivní vizi nové Evropy jako postnárodní společnosti národních společností.

I když to nikdo nezamýšlel, možné zhroutení eura způsobilo, že se ekonomická moc Německa dostala do pozice rozho-

dující evropské velmoci a spolu s tímto jevem se objevilo *evropské Německo*, které se navíc objevilo v *německé Evropě*. Ekonomická krize přinášející hrozbu propadu eura a narušení fungování eurozóny postupně vytvořila tuto situaci, kterou od roku 2012 již nelze přehlédnout nebo ignorovat. Tímto vykreslením rozehrává Ulrich Beck předmluvu ke své poslední, do češtiny přeložené knize. Tuto krizi však nevidí jen jako krizi hospodářskou, přestože je veřejná debata téměř výlučně formována z pohledu ekonomie, ale především jako krizi společnosti a politická a jejich převládajícího chápání. Beck nám nabízí svůj výklad, který se sice drží informací běžného zpravodajství, ale k tomu připojuje svůj osobitý způsob jejich čtení, který vychází z referenčního rámce jeho teorie rizikové společnosti.

Kniha je rozdělena do tří větších, navzájem souvisle propojených celků, které postupně rozkrývají výše nastíněnou krizovou situaci, její nezamýšlené důsledky, ale zároveň i možnosti řešení, které by v době před krizí nebyly myslitelné. V úvodu autor popisuje řecké a německé dění na konci února roku 2012 během hlasování o úsporných opatřeních, kdy došlo ke stanovování podmínek o zasahování do řecké rozpočtové suverenity. Úsporná opatření hodnotí jako podlomení sebeurčení řeckého lidu a jako modelový příklad ukazující ztrátu práva států na demokratické sebeurčení. Dle Becka se za slovy jako *Evropa, spolupráce* či *ekonomická stabilita* ve skutečnosti skrývají národní německé zájmy, které se vyhýbají nečistému slovu *moc* a nahrazují jej slovem *odpovědnost*, ale obsah zůstává stejný. Dnes již je osud Řecka v rámci prostoru věnovaného mu ve zpravodajství odsunut na vedlejší kolej, vyjma mediálně vděčných událostí, jakou byla generální stávka ze dne 4. 2. 2016, organizovaná proti chystané reformě sociálního zabezpečení, přesto v sobě dodnes skrývá naléhavost a zásadně ovlivňuje podobu současné Evropy a evropského rozvrstvení moci.

První část knihy nese název *Jak krize eura Evropu rozděluje – a spojuje* a autor v ní postupně odkrývá a rozpracovává nebezpečí politiky úsporných opatření, vznik nových hranic uvnitř Evropy, aktualizovanou podobu definice rizikové společnosti, popis podoby evropské vnitřní politiky nebo potřebu zachrany evropských hodnot, které jsou v sázce také dnes, v podobě posilování *pevnosti Evropa*. Štěpení Evropy má několik podob. Jeden z příkopů se nalézá mezi zeměmi Severu a Jihu, tedy mezi věřitelskými a dlužnickými státy, další mezi zeměmi eurozóny a členskými státy Evropské unie (EU), které k euru nepřistoupily, a v jeho základním výčtu poslední příkop mezi těmi, kteří vládou a přijímají úsporné balíčky, a mezi obyvatelstvem, které stojí proti tzv. *opatřením v podobě škrtů*. Lidé jsou přitom postaveni jedni proti druhým, např. Němci proti Řekům, a nejsou schopni rozpoznat, že všichni společně jsou oběť finanční krize.

Aby tuto situaci mohl Beck popsat v jejích širších souvislostech, navrácí se např. ke svým tezím z *Rizikové společnosti* nebo Gramsciho definici pojmu *krize*. Podle tohoto výkladového konceptu jsou západní společnosti vystaveny dynamice, ve které figuruje šířící se nevědomost. Riziková společnost je společností setrvalého stavu podmiňovacího způsobu – toho, co by mohlo být – např. finanční trhy by se mohly zhroutit, ale přináší také jakýsi druh potenciální pospolitosti, poněvadž očekávání globální katastrofy probouzí k vědomí souvislosti mezi vlastním životem a životem jiných lidí v jiných částech Evropy a světa. Jaká je však primární reakce evropské vnitřní politiky? V prvé řadě se stává politikou přežití doma do dalšího volebního období, i když je potřeba, aby evropské zájmy určovaly národní vnitřní politiku a aby došlo ke vzniku opravdové evropské vnitřní politiky v oblasti sociální sféry, vzdělání a hospodářské politiky.

Druhá část tohoto čtivě psaného díla věnuje pozornost vzniku německé Evropy

a jejím novým mocenským souřadnicím. Na příkladu Bourdieua, Foucaulta, Webera a Luhmanna autor ukazuje, jak množství analýz stále zůstává u otázky, jak se přes všechny změny reprodukuje uspořádání společnosti a politiky v rámci národního státu. Specifičnost svého pohledu vidí v překročení uchopování událostí pomocí kategorií a nástrojů národně-státního jednání a myšlení, jeho teorie rizikové společnosti totiž poukazuje na globální podobu rizik. Riziková společnost však není společností katastrof, jak by se mohlo při prvotním čtení zdát, i když v sobě obsahuje potenci katastrof. Jsou to katastrofy, které hrozí v budoucnosti a je potřeba se jim v současnosti postavit. *Riziko Evropa* je stejně jako jiná rizika nekontrolovatelné a poselství tohoto rizika je zcela zřejmé – *je nejvyšší čas jednat!*, přičemž samo jednání má díky přítomné hrozbě katastrofy rozšířeny mantinely jednání (možnosti volby), protože staré instituce nejsou schopny řešit skutečné problémy, a proto je jednou z možností také zásadní evropská transformace.

Pro popis transformačních scénářů Beck nejprve sahá k Hegelovi a Schmittovi. V jejich myšlení se odráží dvě možné cesty: imperativ *spolupracuj, nebo zhyj* na jedné straně nebo využití rizik jako nástroje zmocnění ve Schmittově pojetí na straně druhé. Jakým směrem se bude EU v průběhu krize vyvíjet? O tom rozhodnou čtyři vztahy napětí: napětí mezi architekty Evropy prosazujícími např. nadějný pojem *bankovní unie* a ortodoxními zastánci národního státu; napětí dané otázkou, jak legitimizovat přestavbu z národního státu na centrální evropskou instanci; napětí vzniklé z logiky ohrožení válkou a rizikem, které by mohlo otevřít prostor pro spolupráci překračující hranice v zájmu odvrácení katastrofy a obrazů nepřítelů; střet představ a koncepcí, jako je zavedení daně z finančních transakcí, s neoliberálními principy volného trhu.

Jak je mocensky uspořádaná současná Evropa? Je to prostor demokratické spolu-

práce suverénních států, nebo existuje subjekt, který drží pomyslné žezlo vládce Evropy? Beck se kloní ke druhé možnosti. Na trůnu Evropy dle něj sedí vládce Merkiavelli. Merkiavelli, to je zosobnění styčných bodů Machiavelliho teorie moci a teorie světové rizikové společnosti. Touto nikým nekorunovanou vládkyní Evropy je dle Becka A. Merkelová se sklonem k váhání, s machiavelistickou obratností dodržovat své politické slovo ze včerejška jen tehdy, když dnes přináší výhody, s cílem ohlídat si vítězství ve volbách v Německu. Na začátku byl vzestup Německa nedobrovolný a neplánovaný, ovšem v dalším průběhu se stal vědomým plánováním. Tato silná pozice pro Němce také znamená to, že se skrze ni snaží zbavit nálepky pánů Evropy a břemene onoho *už nikdy* – už nikdy holocaust, už nikdy fašismus či militarismus, jak píše Beck: „Němci už nechtějí být považováni za válečné štváče. Sami sebe raději chápou jako učitele a morální osvícence Evropy.“ (s. 74) Ovšem namísto rovnoprávné účasti všech států unie na společném rozhodování vytvářejí hierarchizovanou unii a tím porušují zásady, které jsou nezbytné pro utváření evropské důvěry a tvoří základ evropského společenství.

Co tedy v nastalé situaci dělat? Odpověď se rýsuje v poslední části s názvem *Společenská smlouva pro Evropu*. Na politických bojištích v bojích o novou Evropu se objevil úkol překonat národní stát a dospět k evropské společenské smlouvě, najít formu evropského sjednocení, které bude chránit jednotlivé národní společnosti a každého obohatí a bude činit svobodnějším. V návaznosti na Rousseaua chce Beck vyložit, co by mělo být obsaženo v takovéto smlouvě a jak by ji mělo být možné prosadit. Mladí evropští lidé se dnes mají ve velké míře možnost pohybovat napříč některými evropskými hranicemi a v tomto smyslu platí: *více svobody prostřednictvím více Evropy*. Ovšem tento druh svobody je třeba také doplnit o sociální ochranný deštník pro Evropu jednotlivců, musí tedy

také platit: „*Více sociální jistoty, prostřednictvím více Evropy!*“ (s. 85) Také proto musí mít nová společenská smlouva sociálně-demokratický rozměr s transnacionální působností, protože: „Sociální otázka se stala globální otázkou, na kterou už neexistují žádné národní odpovědi.“ (s. 86) K realizaci této výzvy však dle Becka bude nutné spojení protestního hnutí v politický subjekt transnacionální veřejnosti a organizovaný posun etablovaných politických stran k transnacionalizaci evropské politiky tak, aby přitom ale nepřišly o domácí pozici. A teprve po těchto krocích může dojít k vertikální integraci a evropské demokratizaci v duchu hesla: *Více demokracie prostřednictvím více Evropy*. Beck nevěří tomu, že by existoval evropský lid, a ani nepožaduje jeho vytvoření, jde mu o Evropu jednotlivců, kteří se musí stát suverénem evropské demokracie, která by musela být doplněna také o novou evropskou institucionální architekturu a nový druh financování, které bude založeno např. na celoevropských odvodech ze zisků.

Beck navazuje na svá předchozí díla a bohužel uzavírá své inspirativní myšlení. Přes některé chybné prognózy, jako např. o vlivu F. Hollanda na narušení pozice A. Merkelové, přináší nabídku „velkého příběhu“, který do jisté míry v evropské politice absentuje. Důležité je také dodat, že Beck nezastírá normativitu, kterou jeho kniha obsahuje a řadí se tak k proudu kritické teorie společnosti v širším smyslu a připojuje se k okruhu myslitelů, kteří se věnují transnacionálním otázkám a nebezpečím, k J. Habermasovi či N. Fraser a jejich možným řešením. Nebezpečí se může projevit např. ve formě ztráty vymožeností zajištěných existencí EU, kterých bychom si všimli až po jejich ztrátě. Jako nebezpečné se rovněž jeví úvahy o vystoupení Řeka z EU. Toto vystoupení nepřipadá dle Becka v úvahu, protože: „... střadatelé přijdou o velkou část svého majetku, státu hrozí zhroutilí, střední třídě společnosti chudoba, chudým exkluze a všem Evropa-

nům trvalý problém, který se ekonomicky, sociálně a politicky prodraží“ (s. 27). A zde se už projevuje další nebezpečí, kterým je návrat k nacionálním xenofobním diktaturám, nejen v Řeckém prostředí.

Beckova kniha na jedné straně slouží jako analýza aktuální situace roku 2012, ale také jako prognóza budoucího dění nebo jako výzva ke konání, které udrží úspěchy EU a hodnoty jako jsou otevřenost vůči světu, svoboda a tolerance. Sám přitom upozorňuje na otázku solidarity v souvislosti s přílivem migrantů, což z tohoto díla dělá stále velmi aktuální počín. Jak píše, jde o to, „... vytvořit Evropu, která je schopna najít odpovědi na zásadní změnu a velké výzvy, a neupadnout přitom znovu do xenofobie a násilí“ (s. 32), tedy v souladu s Nietzscheho *Radostnou vědou* postavit proti národnímu sebeporozumění sebeporozumění evropské. Stejně velké, jako jsou Beckovy výzvy a narýsované možnosti demokratizace Evropy, ne-li větší, jsou rizika, která čekají na řešení.

Odkaz zesnulého Becka můžeme připojit k současným výzvám a voláním po demokratizaci Evropy, jako je „Manifest za demokratizaci Evropy“ hnutí DiEM25, hlásající hodnoty, jako jsou otevřenost, mír, solidarita či horizontální spojování Evropy oproti institucionalizovaným vertikálním vztahům, rozdělování společné měny či současné převládající migrační a antiteroristické politiky; nebo k duchu pařížské konference s názvem „Plán B pro Evropu“. Beck u svých střednědobých a dlouhodobých prognóz nestanovuje časový horizont, balancování nad propastmi národního státu na jedné straně a nad spojenou nedemokratickou Evropou na druhé straně je přítomným stavem, který čeká nejen na další analýzy, ale také na konkrétní politické kroky.

Michal Trčka